

Werk- en ervaringsonderwijs voor jongeren tot 23 jaar

Briefadvies over structureel onderwijsaanbod en leerplichtverruiming
voor moeilijk bereikbare jongeren

Werk- en ervaringsonderwijs voor jongeren tot 23 jaar

Nr. 20050341/849, september 2005

Samenvatting

Nederland telt 37.000 jongeren tot 23 jaar die buiten het bereik van onderwijs en de arbeidsmarkt staan. Zij hebben ook geen startkwalificatie. De Tweede Kamer vindt dat ook deze jongeren bij de samenleving moeten worden betrokken, hoe moeilijk dat ook is. De Kamer verwacht daarom binnenkort een voorstel van de regering hoe zij denkt deze jongeren te bereiken, te overtuigen van het nut van verder leren en een aantrekkelijk aanbod te bieden.

De Onderwijsraad vindt dat deze jongeren vooral overtuigd moeten worden van het nut van leren, maar sluit niet uit dat in uiterste gevallen een wettelijke 'stok achter de deur' ingezet mag worden. Daartoe zou de mogelijkheid gecreëerd kunnen worden om in bijzondere gevallen partiële leerplicht voor 16- en 17-jarigen om te zetten in volledige leerplicht en voor de jongeren van 18 tot 23 jaar in bijzondere gevallen partiële leerplicht op te leggen.

De middelen die ingezet worden, of dat nu overtuiging, drang of dwang is, moeten echter wel gepaard gaan met een aantrekkelijke vorm van onderwijs, die aansluit bij deze jongeren en waarbij onderwijs, werken en ervaring opdoen samengaan. De raad vindt dat met name het mbo (middelbaar beroeps-onderwijs) op verzoek van de gemeente dit werk- en ervaringsonderwijs moet organiseren en aanbieden, voor zover mogelijk binnen het reguliere onderwijs, maar anders in de vorm van maatwerktrajecten op contractbasis. Zo kunnen ROC's (Regionale Opleidingencentra) en gemeenten een stabiele relatie opbouwen en kan de doorstroom naar reguliere beroepsopleidingen soepel verlopen. De initiatieven en beschikbare ervaringen op veel plaatsen in Nederland vormen een goede basis voor de verdere ontwikkeling naar een meer structurele financiering en oplossing.

De raad ziet voor gemeenten een belangrijke regierol weggelegd. Hij is voorts van oordeel dat op nationaal niveau nog voortvarender aan een sluitende registratie kan worden gewerkt. Ten slotte hecht hij grote waarde aan preventieve maatregelen.

De adviesaanvraag

Het advies gaat over jongeren tot 23 jaar zonder startkwalificatie, die bovendien niet werken, geen onderwijs volgen en geen uitkering ontvangen en nu dus nog niet bereikt worden door het overheidsbeleid. Op 14 april 2005 is door de Tweede Kamer de motie-Verhagen c.s. aangenomen, die een leerplicht voorstel voor deze jongeren. De regering heeft toegezegd een voorstel voor deze leerplicht uit te werken. De minister van OCW (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap) komt na de zomer met dit voorstel en onderzoekt daarvoor diverse beleidsinitiatieven en -instrumenten voor een actieve aanpak.¹ In de adviesaanvraag aan de Onderwijsraad noemt zij vier mogelijke maatregelen:

- (1) versterking van een gezamenlijke aanpak;
- (2) versterking van de mogelijkheden tot een sluitende registratie;
- (3) stimuleren tot actieve participatie gekoppeld aan individuele prikkels; en
- (4) creëren van meer praktijkgeoriënteerd leeraanbod.²

Het advies van de Onderwijsraad gebruikt de minister, tezamen met het advies dat zij aan de Raad voor Werk en Inkomen heeft gevraagd, bij haar voorstel. De minister vraagt de Onderwijsraad haar allereerst te adviseren over de vier maatregelen en de verdere uitwerking ervan. Daarnaast vraagt zij de raad advies over de vormgeving van meer praktijkgeoriënteerd leeraanbod vanuit het onderwijs voor deze specifieke doelgroep. Tot slot vraagt zij advies over de bijdrage die onderwijsinstellingen kunnen leveren aan het realiseren van de voorgenomen maatregelen. In een verdere mondelinge toelichting is de Onderwijsraad in het bijzonder verzocht te adviseren over de vierde maatregel en daarbij uitdrukkelijk de rol van onderwijs te betrekken. Het gaat immers om jongeren die – algemeen gesproken – onvoldoende opleidingsniveau bereikt hebben. Dit kan voor hen in de toekomst een probleem vormen, omdat hun kansen op een evenwichtige levensloop en op de arbeidsmarkt daardoor aanzienlijk verminderen. Voor de samenleving kan het een probleem worden, als deze jongeren hierdoor in toenemende mate gebruikmaken van (sociale) voorzieningen.

Aanpak en opbouw advies

De raad heeft bij zijn advisering verschillende bronnen gebruikt, onder andere beleidsbrieven, rapporten en literatuur. Daarnaast zijn er gesprekken gevoerd met beleidsambtenaren, jeugdwerkers en andere deskundigen die de onbereikbare jongeren kennen. De raad is deze ervaringsdeskundigen

zeer erkentelijk voor hun waardevolle bijdragen. Er is nauw contact geweest met de Raad voor Werk en Inkomen, die ook om advies is gevraagd. Ten slotte heeft de raad eerdere adviezen betrokken bij de advisering, onder andere *Werk maken van een leven lang leren* (2003), *Tot hier en nu verder* (2004) en *Hoe kan het onderwijs meer betekenen voor jongeren* (2004).

De raad gaat eerst in op enkele algemene overwegingen die van belang zijn voor de context van de adviesaanvraag. Vervolgens wordt de groep geschetst. Om welke jongeren gaat het? Daarna wordt gekeken naar ervaringen in het buitenland. De raad geeft dan vijf aanbevelingen. De eerste is: preventie van voortijdig schoolverlaten voorop stellen. De andere vier aanbevelingen hebben betrekking op de vier onderwerpen door de minister genoemd en zijn door de raad als volgt uitgewerkt: gezamenlijke aanpak met een regierol bij de gemeente; versterken van de sluitende registratie; stimuleren tot actieve participatie in de vorm van overtuigen, dwang en drang; en een aantrekkelijk aanbod door het structureel opnemen van werk- en ervaringsonderwijs in het voorzieningenpakket. Ten slotte geeft hij zijn aanbevelingen in verkorte vorm weer.

Algemene overwegingen

Verplichting tot werken kan niet, verplichting tot onderwijs wellicht wel

Een werkplicht is gezien de Europese wetgeving niet mogelijk. De raad volgt in zijn advisering deze Europese wetgeving en gaat in dit advies vooral in op de mogelijkheid van een verplichting tot het volgen van een opleiding.

Onderwijs bovenaan

De raad vindt het belangrijk dat de overheid een eenduidige doelstelling hanteert ten aanzien van de jongeren die nu buiten het onderwijs en de arbeidsmarkt staan. De raad vindt dat voor de groep die niet werkt noch leert, het bereiken van het startkwalificatieniveau het oogmerk moet blijven. Ook in een werkende situatie is verdere scholing van groot belang. Het is daarom belangrijk dat de ministers van SZW (Sociale Zaken en Werkgelegenheid) en van OCW op dit punt dezelfde boodschap afgeven aan de belanghebbenden (gemeenten, scholen, CWI, enzovoort). Bij alle initiatieven en projecten die zich met deze doelgroep bezighouden, is dit een belangrijk richtpunt voor het handelen.

Ook aandacht voor de groep werkenden tot 23 zonder startkwalificatie

Hoewel de groep werkenden tot 23 jaar zonder startkwalificatie buiten de doelgroep valt, acht de raad aandacht voor hen eveneens van belang. Voor het jaar 2003 wordt de omvang van deze groep geschat op 121.000. Hoewel de meesten van hen een vast dienstverband hebben met vaste uren, blijft dit een kwetsbare groep vanwege het lage opleidingsniveau.³ Zonder hier nu op in te gaan, verwijst de raad graag in dit verband naar zijn advies *Werk maken van een leven lang leren*, alsmede naar het *Plan van aanpak 2005-2007* van de projectdirectie Leren & Werken.⁴

Participatieplicht in de gemeente Rotterdam speelt een rol

De discussie moet eveneens begrepen worden tegen de achtergrond van de vraag vanuit de gemeente Rotterdam om te komen tot een participatieplicht voor jongeren tot 23 jaar, geformuleerd in termen van een leerplicht. Het kabinet stond hier afwijzend tegenover, maar verzocht Rotterdam wel om een pilot uit te voeren om jongeren tot 23 jaar, die nu nog onbereikbaar zijn voor overheidsbeleid, toch naar een startkwalificatieniveau te brengen.

Problematiek zowel in grote steden als in andere regio's, maar verschillend van aard

De raad merkt op dat de hier aan de orde gestelde kwestie weliswaar vooral in de grote steden speelt, maar ook elders in het land een probleem is. Een groot verschil tussen grote steden en de andere regio's is, dat de jongeren in grote steden onbekend en in de andere regio's vaak met naam en toenaam bekend zijn. In middelgrote steden en plattelandsgebieden gaat het daarom niet zozeer om het traceren van jongeren, als wel om het leggen van contacten en het doen van een aantrekkelijk leeraanbod. In de grote steden ligt een eerste belemmering juist in de onbekendheid met de jongeren in kwestie, onder meer veroorzaakt door onvolkomenheden in de registratie, maar ook doordat jongeren rondtrekken en daardoor moeilijk grijpbaar zijn. Een tweede verschil betreft de omvang: in grote steden is het aantal jongeren aanzienlijk groter dan elders. De raad houdt in zijn advies met deze verschillen rekening.

Omslag in beleidsdenken

De landelijke overheid is bezig een omslag te maken naar een besturingsvorm waarbij de overheid minder strak voorschrijft en meer aan directbetrokkenen overlaat. Het concept van zorgplicht is daarvan een uiting: de overheid stelt een operationele zorgplicht, een wettelijke gedragsnorm die voldoende concreet is, maar die gedragsvarianten in de praktijk toelaat.⁵ Voorbeeld: het zou kunnen betekenen dat voor de hier bedoelde jongeren een operationele zorgplicht voor de scholen wordt geformuleerd (met zonodig extra financiële ondersteuning). De wetgever laat dan de wijze van zorg over aan de instelling, maar controleert wel op resultaten. In voorkomende gevallen kan de operationele zorgplicht overgaan naar de gemeente.

Ook de rijksbrede takenanalyse van de commissie-De Grave wijst naar een omslag in de richting van minder landelijke sturing en meer sturing en uitvoering dichtbij de primaire processen.⁶ De figuur van operationele zorgplicht past daarbij.

Om hoeveel jongeren gaat het?

Er zijn 950.000 jongeren van 18 tot 23 jaar, geschat wordt dat daarvan 37.000 jongeren onbekend zijn bij overheidsinstanties en dus moeilijk bereikt kunnen worden.⁷ Zij zijn niet bekend op school, niet bij een CWI (Centrum voor Werk en Inkomen; omdat zij niet ingeschreven staan noch een uitkering ontvangen) en vermoedelijk ook niet bij de Belastingdienst. Een deel ervan wil wel werken, een ander deel niet.

Tabel 1: Overzicht van de leeftijdsgroep van 18 tot 23 jaar, niet op school, niet werkend en zonder startkwalificatie⁸

Status	Ingeschreven CWI	Niet ingeschreven CWI	Totaal
Werkloos	9.000	11.000	20.000
Overig wil werk	3.000	10.000	13.000
Wil geen werk	5.000	16.000	21.000
Totaal	17.000	37.000	54.000

Elk van de jaargroepen tussen de 18 en de 23 jaar telt ongeveer 200.000 jongeren. Met 7.400 jongeren per jaargroep (3,7%) moet contact gelegd worden; aan hen moet een aantrekkelijk aanbod van werk- en ervaringsonderwijs voorgelegd worden.⁹

Op grond van de enquêtegegevens uit de *Enquête beroepsbevolking*, gehouden in 2003, is een globale schets te geven van de achtergrond van de desbetreffende jongeren, maar ook niet meer dan dat vanwege het karakter van de bevraging. Geschat wordt dat 44% van de 37.000 jongeren man is en 56% vrouw. De herkomst van de jongeren is divers: een deel (42%) is van autochtone afkomst, de anderen zijn van westerse en niet-westerse allochtone herkomst. Van deze laatste categorie is geen verdere uitsplitsing naar herkomst (Turks, Surinaams, Arubaans, Antilliaans, Marokkaans) te geven. De hier bedoelde jongeren wonen veelal in de grotere steden: ruim een vijfde in de vier grote steden, 27% in de overige grote steden en ruim de helft in de rest van het land.

Uit de *Enquête beroepsbevolking* komt verder naar voren, dat tweeduizend zestienjarigen en zesduizend zeventienjarigen buiten bereik van school en arbeidsmarkt zijn. Zij hebben ook geen startkwalificatie. Ook deze leeftijdsgroepen worden in dit advies meegenomen.

De meeste jongeren in de groep hebben voortijdig een opleiding afgebroken in het vmbo (voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs) en het mbo (middelbaar beroepsonderwijs).¹⁰ Het mbo-onderwijs past, gezien hun leeftijd en de vorm van het wenselijke onderwijs, het beste bij deze jongeren. Daarom kijkt dit advies in het bijzonder naar het mbo voor oplossingen.

Ervaringen in het buitenland

De raad heeft voor dit onderwerp een korte verkenning naar buitenlandse ervaringen uitgevoerd. De aanpak in het buitenland is zoals te verwachten divers en heeft betrekking op een ruimere doelgroep dan het advies, maar ligt zeker in de lijn van het advies.

In enkele Europese landen concentreert het beleid zich sterk op terugkeer naar postleerplichtig en volwassenenonderwijs. Enkele voorbeelden.

Zweden richt zich voor terugkeer van voortijdige schoolverlaters en werklozen onder meer op de vernieuwing van het volwassenenonderwijs. Een van de voorbeeldprojecten is het 'Adult Education Initiative' ('Kunskapslyftet'). Het betreft een vijf jaar durend programma ter verbetering van het volwassenenonderwijs. Het programma richt zich, naast de vernieuwing van inhoud en instructievormen binnen het volwassenenonderwijs, op de vernieuwing en ontwikkeling van werkplaatsleren. Om de jongeren te bereiken en te kwalificeren legt Zweden de nadruk op de lokale aanpak. Een voorbeeld hiervan is het 'safety net' project. Dit project richt zich op opsporing en intensieve ondersteuning van uitvallers, op vroege interventie bij risicojongeren en op integratie en terugkeer in school en opleiding. Effectiviteit is aangetoond op het punt van voorkoming van voortijdig schoolverlaten en (langdurige) jeugdwerkloosheid. De lokale ondersteuning bleek succesvol. Deze ondersteuning is wel relatief duur en vraagt niet-conventionele vormen van samenwerking tussen verschillende partijen.

In *Frankrijk* zijn sinds 1983 op initiatief van de sociale partners contracten tussen jongeren en het onderwijs geïntroduceerd. Voorbeelden van dergelijke contracten zijn: 'contrat d'orientation', 'contrat d'adaptation' en 'contrat de qualification'.

Ook op Europees niveau wordt het belang van een leven lang leren onderkend. In het kader van het 'Second Chance School Project' zijn goede ervaringen opgedaan om het voortijdig schoolverlaten terug te dringen. Essentieel daarbij is het garanderen van mogelijkheden voor doorlopend leren, stellen de evaluatoren van diverse projecten op dit terrein.¹¹

Andere landen richten zich meer op preventie, zoals *Duitsland*. Een aantal maatregelen zijn: verbetering van taalvaardigheden (al in de voorschoolse periode); een betere aansluiting tussen de voorschoolse periode en het primair onderwijs; ontwikkeling van standaarden voor kwaliteitszorg op klas- en schoolniveau; en verbetering van de professionalisering van docenten.

In *Engeland* is de aandacht sterk gericht op vernieuwing van het postleerplichtig onderwijs. *Curriculum 2000* is een voorbeeldproject en richt zich op de vernieuwing van de algemene vormende en de beroepsgerichte programma's. De verbinding met werk is een belangrijk onderdeel en de meeste studenten doen werkervaring op. Dit laatste is ook belangrijk in de Verenigde Staten. In de Verenigde Staten zijn goede voorbeelden van zogenoemde 'work-study' programma's. Een combinatie van werk en studie vormt de basis van deze effectieve programma's ter vermindering van het aantal dropouts.¹²

Tot slot *Vlaanderen*. Daar werd een oplossing gezocht in onder meer een wettelijke regeling. Vlaanderen verlengde in 1983 de leerplicht van 16 naar 18 jaar.¹³ Onderzoek heeft aangetoond dat de introductie van een verlengde leerplichtperiode resulteert in een significante reductie van het aantal niet-gekwalificeerde vroegtijdige schoolverlaters.¹⁴ Ook is in Vlaanderen een monitorinstrument ontwikkeld dat kwantitatieve informatie geeft over niet-gekwalificeerde schoolverlaters.¹⁵

De raad constateert dat de buitenlandse ervaringen in lijn zijn met de hier geformuleerde opvattingen en aanbevelingen. In het bijzonder de verbinding tussen formeel en informeel leren en de nadruk op blijven leren komen ook in het buitenland aan de orde. In dit verband verdient het overweging, de toegang tot instructiematerialen via het internet ook voor deze jongeren te bevorderen.

Vijf aanbevelingen

1 Preventie voorop

*De discussie over de leer-werkplicht moet begrepen worden tegen de achtergrond van het bredere beleid rondom voortijdig schoolverlaten. Daarin staat het streefniveau van de startkwalificatie centraal. Dit beleid hangt ook samen met de Europese afspraken om het opleidingspeil van de bevolking te verhogen.*¹⁶

Dit advies gaat in het bijzonder over het bereiken van de groep jongeren die al op grote afstand van onderwijs en arbeidsmarkt terecht is gekomen. De raad wil er echter op wijzen dat tegelijkertijd gewerkt moet worden aan preventie. Uit onderzoek blijkt, dat risicojongeren al op vrij jeugdige leeftijd een moeilijke leerloopbaan achter de rug hebben. Scholen zullen dit feit zeker ook gebruiken om jongeren van (meer) adequate ondersteuning voorzien. Het is echter de vraag of alle jongeren met dergelijk preventief beleid bereikt kunnen worden. De school als instituut kan immers niet alle risicofactoren in de omgeving van jongeren pareren. Maar preventief beleid behoeft een aantal jongeren zeker voor uitval. De raad noemt hiervoor vier strategieën.

Een eerste strategie is vroegtijdige signalering. Al in de laatste jaren van het basisonderwijs beginnen leerlingen het onderwijs voortijdig te verlaten, en ook in de periode van overgang naar het voortgezet onderwijs is er uitval. *Scholen, vindt de raad, moeten hier alert op zijn en met name voor deze leerlingen zorgen voor een persoonlijke overdracht naar het voortgezet onderwijs.* Het gaat erom, voor deze jongeren een herkenbare doorlopende leerlijn te realiseren.

Een tweede strategie heeft betrekking op het voortgezet onderwijs. In de eerste jaren van het voortgezet onderwijs is nu nog te weinig aandacht voor potentiële schoolverlaters; juist ook in deze fase vallen leerlingen uit. Het primair en voortgezet onderwijs en het beroepsonderwijs zouden daarom (nog) veel meer aandacht moeten schenken aan potentiële schoolverlaters. *De raad stelt daarom voor om overal een verzuimaanpak in te voeren, ook voor zestien-, zeventien- en achttienjarigen.* Bij spijbelen en wegblijven moet de school direct actie ondernemen. Geen enkel verzuim mag onopgemerkt voorbij gaan en daarbij mag geen dag verloren gaan. Bovendien is samenwerking tussen leerplichtambtenaren, rmc (regionale meld- en coördinatiefunctie voortijdige schoolverlaters) en scholen een absolute voorwaarde (zie kader).

Jongeren tussen de 12 en 22 jaar in de regio Drenthe die dreigen voortijdig uit te vallen, krijgen een opvangtraject van maximaal acht weken aangeboden, gericht op terugkeer naar de school. Een gespecialiseerde toegewezen jeugdzorgmedewerker wordt mentor (trajectbegeleider) van de jongere, arrangeert een programma voor de opvangperiode en houdt de voortgang bij. Een deel van de jongeren maakt gebruik van daghulpvoorzieningen (observatie, time-out en diagnostiek).

Een derde strategie in het kader van preventie is aantrekkelijk onderwijs in het mbo, maar ook in het vmbo. Maatwerktrajecten, bijvoorbeeld de ingevoerde leer-werktrajecten in het vmbo¹⁷ en mini-ondernemingen binnen ROC's, zijn daarom gewenst, maar blijken vaak te stuiten op wet- en regelgeving. Nog onlangs is bevestigd dat maatwerktrajecten alleen binnen de bestaande wet- en regelgeving mogen plaatsvinden.¹⁸ Maar juist voor deze trajecten is een afwijkende structuur nodig. *Voor deze jongeren is daarom werk- en ervaringsonderwijs met een ander regiem van bekostiging en programma-eisen nodig;* in de paragraaf over het aantrekkelijk aanbod komt de raad daarop terug.¹⁹

Een vierde strategie betreft het nauwer aanhalen van banden met de sociale omgeving van jongeren, in het bijzonder het gezin (ouders) en de sociale netwerken van jongeren. In zijn advies *Sociale vorming en sociale netwerken in het onderwijs* geeft de raad een aantal manieren waarop daaraan gestalte kan worden gegeven, zoals het onderhouden van tijdig en structureel contact met ouders, het bevorderen van contacten tussen ouders onderling en het zelf kennismaken van de leefwereld van jongeren.²⁰

2. Versterking gezamenlijke aanpak: regierol bij de gemeente

Bij het nemen van maatregelen en het creëren van voorzieningen voor deze jongeren is een gezamenlijke aanpak gewenst. In de gezamenlijke aanpak ligt een regierol van de gemeente voor de hand. Allereerst omdat de gemeente een rol heeft op diverse terreinen die raken aan het onderwerp: leerplicht, rmc, jeugd- en welzijnbeleid, huisvesting en de Wet werk en bijstand. Daarnaast is de gemeente ook de meest constante factor als het gaat om de wisselende samenstellingen van de diverse ketens van aaneengeschakelde actoren en processen. Ook de noodzakelijke afstemming tussen de leerplichtfunctie en de rmc-functie is een belangrijk argument om de gemeente een centrale regierol toe te kennen. De raad vraagt zich hier overigens af of de slagkracht van de afdelingen

Leerplicht en Rmc-functie niet sterk zou worden vergroot als beide afdelingen één bureau zouden vormen.

De gemeente moet voor de regierol wel voldoende bevoegdheden krijgen. Zo moet zij in de eigen regio sluitende afspraken met betrokken instellingen kunnen maken. Binnen rmc-verband moet de contactgemeente sluitende afspraken met de andere gemeenten kunnen maken over het vervullen van de regierol. Onzekerheid over planning en financiering moet daarnaast zo veel mogelijk vermeden worden. Een vast aanspreekpunt met structurele financiering is daarom wenselijk. Gewerkt moet worden met stabiele partners.

De gemeente is in het bijzonder aan zet als het gaat om registratie en het leggen van contact. Het is ook belangrijk dat verantwoordelijkheid zo dicht mogelijk bij het primaire proces ligt. Zodra een jongere deelneemt aan scholing, ligt het voor de hand de verantwoordelijkheid over te brengen naar de uitvoerende instelling; in veel gevallen zal dit een ROC zijn. De raad stelt daarom voor zodra een jongere in een scholingstraject zit, door middel van een mandaatregeling of een convenant de verantwoordelijkheid voor de verdere trajectbegeleiding bij het desbetreffende ROC te leggen. Zo blijft steeds één instantie verantwoordelijk en kan er snel g ehandeld worden.

De raad stelt voor dat in de diverse ketens van processen en instellingen één instantie de regie voert en hij heeft daarbij een voorkeur voor de gemeente c.q. de contactgemeente in rmc-verband. Zodra het om de uitvoering van de scholing gaat, moet de verantwoordelijkheid voor de jongeren aan de uitvoerende instelling (bij voorkeur een ROC) contractueel worden overgedragen.

3. Versterking sluitende registratie: alle jongeren in beeld

Het registreren van deze jongeren is nu een zaak van vele partijen. Op landelijk niveau ligt er de invoering van het onderwijsnummer en de samenhang met de werking van de Wet op de privacy. Er is het voornemen om het de IBG (Informatie Beheer Groep) wettelijk mogelijk te maken, gegevens over ingeschreven jongeren te delen met de gemeentelijke administraties. Dan ontstaat een veel completer beeld over jongeren: leerplichtige status, bereikt onderwijsniveau (startkwalificatie) en deelname aan het onderwijs. Het jeugdossier en het burgerservicenummer zullen hieraan gekoppeld moeten worden.²¹ Ook de jeugdmonitor die in het kader van Operatie JONG ingericht gaat worden, is hierbij van belang. Als het lukt om het onderwijsnummer operationeel te krijgen en als het lukt om de gegevens van IBG en van de afdelingen Rmc en Leerplicht van de gemeenten goed aan elkaar te koppelen, dan lijkt een vrijwel sluitende registratie binnen handbereik.²² Een belangrijke voorwaarde is wel dat de rmc-registratie sluitend is: van elke jongere zonder startkwalificatie moet bekend zijn wat zijn maatschappelijke positie is. De leerplichtregistratie moet daarom worden doorgetrokken tot 23 jaar. Voor heel specifieke groepen, zoals voor Antilliaanse jongeren die veelvuldig van verblijfplaats wisselen, zijn aanvullende registraties nodig.

De raad vindt dat de zorg voor sluitende registratie in het bijzonder op nationaal niveau ligt. De hierboven aangegeven wettelijke initiatieven moeten dan ook wat hem betreft met kracht worden doorgezet. Vooral de koppeling tussen de gegevens van de gemeente, de Belastingdienst en de IBG is daarvoor cruciaal. Op lokaal niveau kunnen instanties dan verfijningen in de registratie aanbrengen, indien dat voor een goede uitvoering van trajecten nodig is.

Mogelijke verfijningen in de registratie voor trajectbegeleiding zijn:

- dagelijkse bezigheid (zorg voor derden, geen bezigheid, ziekte, en dergelijke);
- herkomst inkomen (vanwege ouders, onduidelijk, illegaal, uitkering(?), werk(?), en dergelijke);
- binding met de samenleving (deel van eigen hechte groep, eenling, straatcultuur, bereikbaar);
- gezondheid (somatisch ziek, psychisch ziek, gezond);
- sociale herkomst (sociaal-economische status, verblijfsstatus) en sexe;
- toekomstperspectief (plannen, geen plannen, realistisch beeld, zicht op mogelijkheden);
- persoonlijke kwaliteiten (doorzetten, frustratietolerantie, basisvertrouwen in de samenleving); en
- cognitieve toerusting.

De raad pleit ervoor dat het onderwijsnummer versneld volledig wordt ingevoerd. Ook pleit hij ervoor dat de gegevens van de IBG over de schoolgaande jongeren gekoppeld worden met de gegevens van de gemeente.

4. Stimuleren tot actieve participatie: door overtuigen, drang en een leerplicht
Het stimuleren van jongeren tot actieve participatie met als doel het behalen van een startkwalificatie, is een complexe aangelegenheid. Het gaat immers om heel verschillende personen in heel verschillende situaties. Daarom moeten betrokken instanties beschikken over een heel pakket aan overtuigings-, drang- en dwangmiddelen, die zij al naar gelang de persoon en de situatie in kunnen zetten. De nadruk moet liggen op middelen die de jongere ervan overtuigen dat deelname aan verdere opleiding zinvol is. De raad vindt dat een vaardigheidsbepaling op basis van het erkennen van evc (eerder verworven competenties) hier een goed middel is. Een vaardigheidsbepaling met de mogelijkheid van verzilvering van competenties geeft immers duidelijk de pluspunten aan die iemand bezit, en de mogelijkheden voor verdere ontwikkeling die daarop aansluiten. In de praktijk blijkt dat jongeren zeer te motiveren.²³

Omgaan met deze jongeren vergt een speciale benadering en een speciale manier van communiceren. Jongeren in Utrecht waarden bijvoorbeeld het tonen van betrokkenheid en het zichtbaar moeite doen bij leerplichtambtenaren.²⁴ Maar jongeren moeten vaak wel eerst ontdooien, er is niet meteen een brug geslagen. Een heel arsenaal aan overtuigingsmiddelen moet dan ook worden ingezet, zoals huisbezoeken.²⁵ Het is daarnaast belangrijk dat jongeren makkelijk de weg naar relevante instanties weten te vinden. Een jongerenloket dat breed bekend is, zich eenduidig en aansprekend presenteert en dat adequaat vragen kan beantwoorden en kan verwijzen op een wijze die past bij het levensritme van deze jongeren, biedt hiervoor een oplossing. In diverse steden zoals Amsterdam en Rotterdam zijn met deze jongerenlokets goede ervaringen opgedaan.

Algehele verruiming leerplicht tot 23 jaar onhaalbaar en onwenselijk

Een algemene verhoging van de leerplicht tot 23 jaar zoals wel bepleit is, lijkt de raad niet nodig en niet wenselijk, en ook nauwelijks handhaafbaar, tenzij tegen grote kosten en met ongewenste neveneffecten. Een maatregel moet wel in proportie zijn met het bereik en effect ervan. Het gaat hier immers om heel specifieke groepen jongeren, die bovendien relatief klein in omvang zijn.

Volledige verruiming leerplicht tot 18 jaar en partiele verruiming van 18 tot 23 jaar mogelijk wel wenselijk en haalbaar, gezien vanuit de positie van de jongere en van de samenleving

Een toegesneden verruiming van de leerplicht acht de raad mogelijk wel wenselijk en haalbaar. Het kan immers voorkomen dat overtuigen met redelijke argumenten onvoldoende werkt. Niet uitgesloten is dat in bepaalde situaties een 'wettelijke' stok achter de deur nodig is en voldoende effect zou kunnen hebben. Er is binnen de bestaande wet- en regelgeving veel mogelijk (de pilot in Rotterdam geeft daar voorbeelden van), maar dat kan net niet voldoende zijn om een jongere mee te krijgen.²⁶ Want hoewel een groot aantal jongeren graag een geboden kans wil benutten, zijn er ook jongeren voor wie dit niet geldt. Het belang om ook deze subgroep mee te krijgen en door te laten leren, ligt onder meer ook in de dreiging van een toekomst die door 'levenslange bijstand' wordt gekenmerkt. Zowel voor de persoon in kwestie als voor de samenleving is dat een onwenselijk toekomstperspectief.

De raad sluit dan ook niet uit, dat de hier bedoelde wettelijke verruiming van de leerplicht gerechtvaardigd zou kunnen worden door de ernst van de situatie waarin deze jongeren verkeren. Als nu niet ingegrepen wordt, kan dat voor de jongere zelf en de samenleving hoge kosten met zich meebrengen, zowel in immateriële als materiële zin. Een en ander moet uiteraard zorgvuldig worden uitgewerkt. Hierbij kunnen de ervaringen benut worden, die met scholingsverplichtingen zijn opgedaan in het kader van reïntegratietrajecten en in het kader van justitiële situaties. Wellicht dat de onlangs ingestelde interdepartementale directie Leren en werken hierin een rol kan vervullen.

De jongeren waar het hier om gaat zijn in verschillende groepen onder te verdelen.

- Jongeren die werkloos zijn en graag alleen maar willen werken. Een deel van hen zal daarbij scholing willen volgen, een deel zal daarvan overtuigd moeten worden.

- Jongeren die andere bezigheden hebben, zoals de verzorging van eigen kinderen of familie. Ook hiervan zal een deel wel scholing willen, een deel is niet geïnteresseerd.
- Jongeren die niet willen werken en ook geen interesse voor een opleiding hebben.

Het is op dit moment niet bekend, hoe groot het aantal is van de jongeren die eigenlijk geen interesse in scholing hebben. Het zal duidelijk zijn dat het hier niet gaat om alle 37.000 jongeren waarover hierboven werd gesproken.

Voorstel leerplichtverruiming

Voor personen binnen de groep jongeren die niet verder willen leren en die nog geen startkwalificatie hebben en die ook niet met overtuigings- of drangmiddelen aan het leren te krijgen zijn, zou het volgende instrumentarium ontwikkeld kunnen worden. De raad maakt hierbij een onderscheid tussen jongeren tot 18 jaar en jongeren van 18 tot 23 jaar.

Voor specifieke categorieën jongeren die nog geen 18 jaar zijn en die formeel onder de partiële leerplicht vallen, zou gedacht kunnen worden aan de mogelijkheid om een volledige leerplicht in te stellen. Daartoe zou de Leerplichtwet aangepast dienen te worden. De hier bedoelde verruiming van de leerplicht zou slechts voor bepaalde groepen jongeren bestemd moeten worden. Deze moeten nauwkeurig aangegeven worden. De raad stelt voor deze doelgroepenomschrijving niet op te nemen in de wet zelf, maar in een ministeriële regeling. Het ligt daarbij voor de hand de doelgroep af te bakenen tot personen die nog geen startkwalificatie bereikt hebben, niet werken, niet naar school gaan en geen uitkering ontvangen (op welke groep mogelijk nog nadere uitzonderingen gemaakt dienen te worden). Vervolgens is het aan B en W (Burgemeester en Wethouders) om aan bepaalde jongeren uit de gedefinieerde doelgroep waarvoor dat in concreto zinvol is een volledige leerplicht op te leggen. Dit betekent dat een jongere op deze leeftijd wettelijk gedwongen kan worden aan voltijds onderwijs deel te nemen, met als streven het verkrijgen van het startkwalificatieniveau. Vanzelfsprekend moet voor deze jongeren een op hen toegesneden werk- en ervaringsonderwijs beschikbaar zijn (zie paragraaf 5).

Voor specifieke categorieën jongeren van 18 tot 23 jaar kan gedacht worden aan de mogelijkheid om in het uiterste geval partiële leerplicht op te leggen. Ook daarvoor is een wijziging van de Leerplichtwet nodig. En ook hier gaat het uiteraard om bepaalde groepen die nauwkeurig moeten worden aangegeven. De raad stelt voor ook deze groepen bij ministeriële regeling af te bakenen, waarbij het voor de hand ligt daarbij voor dezelfde groepen te kiezen als die waaraan tot 18 jaar de volledige leerplicht opgelegd kan worden. Hier zou het zo moeten zijn dat B en W de mogelijkheid krijgt aan jongeren binnen deze groep partiële leerplicht op te leggen.

De raad wijst er met nadruk op dat voor deze categorie slechts een partiële en niet een volledige leerplicht aangewezen is, omdat het zijns inziens disproportioneel zou zijn deze groep van (jong)-volwassenen aan een volledige leerplicht te onderwerpen onder andere omdat voor deze jongeren de mogelijkheid van zorg of werken naast onderwijs open moet blijven.

De raad gaat er overigens van uit dat van deze bevoegdheid tot leerplichtverlenging terughoudend gebruik gemaakt dient te worden. Het betreft immers jongeren die niet ten laste komen van de gemeenschap: zij zitten niet in het strafrechtelijk circuit, en hebben geen uitkering. Het ligt bij het stellen van prioriteiten voor de hand dat het opleggen van extra onderwijsverplichtingen in eerste instantie vooral plaats vindt ten aanzien van jongeren die wel ten laste van de gemeenschap komen; daartoe bieden het strafrecht en de uitkeringsregelingen thans reeds voldoende mogelijkheden. Het voorstel van de raad ziet er in vergelijking met de huidige situatie als volgt uit.

Tabel 2: Overzicht huidige situatie en voorstel raad		
	Huidige situatie voor iedereen:	Voorstel raad in uiterste geval:
16-jarigen	partiële leerplicht	volledige leerplicht
17-jarigen	partiële leerplicht	volledige leerplicht
18-23-jarigen	geen leerplicht	partiele leerplicht

Uitvoering en sanctivering van deze verruiming ligt bij gemeentebestuur onder voorwaarde van voldoende aanbod van werk- en ervaringsonderwijs

Het gaat er dus bij beide leeftijdsgroepen om, dat het gemeentebestuur in het uiterste geval een jongere kan verplichten tot deelname aan opleidingsactiviteiten, die kunnen leiden tot een startkwalificatie. De raad benadrukt dat het hier gaat om een deelnameverplichting en niet om een prestatieverplichting. Vanzelfsprekend moet de gemeente er dan wel voor gezorgd hebben dat er een adequaat aanbod is.

Het ligt voor de hand om niet alleen de oplegging maar ook de sanctivering van de verlengde leerplicht in handen te leggen van B en W, die de mogelijkheid zou moeten krijgen bij niet-naleving van deze plicht een bestuurlijke boete op te leggen. De raad heeft in dit verband twijfels over de zin en effectiviteit van strafrechtelijke sanctivering, zoals thans ten aanzien van de Leerplichtwet het geval is. En marge merkt hij op, dat hem bestuurlijke sanctivering van overtredingen van de Leerplichtwet niet alleen bij de verlengde leerplicht, maar ook ten aanzien van overtredingen van de reguliere leerplicht te overwegen valt.

Omzetting van de partiële in volledige leerplicht voor bepaalde jongeren tot 18 jaar en instelling van partiële leerplicht voor bepaalde jongeren van 18 tot 23 jaar brengen uiteraard kosten met zich mee. Het is echter ook bekend dat het opvangen van uitvallers buiten het reguliere onderwijs aanzienlijk meer kost.²⁷ En ook dat de opbrengst van het voorkomen van voortijdig schoolverlaten aanzienlijk is.²⁸ In de volgende paragraaf waarin het werk- en ervaringsonderwijs verder wordt uitgewerkt, geeft de raad een eerste indicatie van kosten.

Samenvattend formuleert de raad als mogelijkheid, dat B en W in het uiterste geval volledige leerplicht mag opleggen aan jongeren tot 18 jaar die binnen een bij ministeriële regeling te omschrijven doelgroep vallen. Het ligt daarbij voor de hand als doelgroep slechts te definiëren zij die nog geen startkwalificatie bereikt hebben, niet werken, niet naar school gaan en geen uitkering ontvangen; mogelijk zullen daarbinnen nog nadere subgroepen uitgezonderd moeten worden. Ten aanzien van jongeren van 18 tot 23 jaar binnen de op dezelfde wijze omschreven doelgroep acht de raad het een mogelijkheid dat de gemeente een partiële leerplicht mag opleggen, ook weer in het uiterste geval en na beoordeling van iemands persoonlijke situatie. In beide gevallen moet er wel voldoende werk- en ervaringsonderwijs zijn en vervalt de opgelegde leerplicht als het niveau van de startkwalificatie is bereikt.

5. Creëren van structurele voorziening van werk- en ervaringsonderwijs

Huidige aanbod: incidenteel en veelal projectmatig

Tot de jaren negentig waren er verschillende curatieve voorzieningen voor jongeren die buiten het reguliere onderwijs vielen. Voorbeelden van voorzieningen waren het vormingswerk, spijbelopvangprojecten en schakelprogramma's.²⁹ Deze tussenvoorzieningen zijn, vanuit de filosofie dat scholen zelf de verantwoordelijkheid moeten nemen voor deze jongeren, weggesaneerd, maar niet verdwenen. Er zijn nog steeds jongeren die buiten het reguliere onderwijs vallen, maar wel behoefte hebben aan een specifiek aanbod waarin ze kunnen werken, ervaring opdoen en onderwijs kunnen volgen. Veelal zijn de projecten daarom overgenomen of opnieuw gestart door gemeenten, jeugdzorg, onderwijsinstellingen en bedrijfsleven. Dit heeft ertoe geleid dat het bestaande aanbod voor deze jongeren groot is, maar niet structureel, en door verschillende partijen georganiseerd wordt en daarmee versnipperd en ongelijksoortig is, met een sterk projectmatig karakter. Bovendien is er niet altijd sprake van een geïntegreerde aanpak door onderwijs, werkgevers en gemeenten. De projecten worden bekostigd uit verschillende middelen, bijvoorbeeld goa-middelen (gemeentelijk onderwijs-achterstandenbeleid), het grotestedenbeleid, ESF-gelden (Europees Structuur Fonds) of door de instellingen zelf. Het huidige aanbod bestaat deels uit structurele voorzieningen (praktijkonderwijs, leerwegondersteunend onderwijs, assistentopleidingen in het mbo) en deels uit projectmatige voorzieningen (projecten op lokaal of regionaal niveau, uiteenlopende activiteiten onder de vlag van onder meer de CWI's, gemeenten, sociale diensten en reïntegratiebedrijven, bovenschoolse voorzieningen).³⁰

Creëer structureel voor deze jongeren: werk- en ervaringsonderwijs

Er ontbreekt in het huidige onderwijs een passende structurele voorziening voor werk- en ervaringsonderwijs voor deze jongeren. Het creëren van dit structurele aanbod is volgens de raad een prioriteit. De raad beveelt daarom aan dat alle rmc-regio's een beroep moeten kunnen doen op de reguliere onderwijsstructuur voor een aangepast werk- en ervaringsonderwijs. Middelbaar beroeps- en ervaringsonderwijs in al haar varianten moet hier een centrale rol vervullen. De nadruk in dit aanbod moet liggen op werk en/of scholing, waarbij uitdrukkelijk het behalen van een startkwalificatie het uiteindelijke doel is. Het aanbod zou vooraf moeten worden gegaan door een vaardigheidsbepaling op basis van evc en/of eventueel achteraf een evc-procedure, met inschakeling van branche-organisaties om het behaalde niveau en verdere doorstroom mogelijkheden te bepalen. Dit sluit aan bij een eerder voorstel van de raad om iedereen die nog geen startkwalificatie heeft behaald, in de gelegenheid te stellen om door een vaardigheidsbepaling zijn/haar scholingsniveau vast te stellen³¹, en bij het voorstel van de projectdirectie Leren & Werken: een regionale infrastructuur voor loopbaanadvies en begeleiding en evc-procedures en een daarop toegesneden onderwijsaanbod.³²

Voor de ontwikkeling van dit werk- en ervaringsonderwijs kan een basis gevonden worden in het bestaande aanbod. Huidig aanbod van verschillende instanties zou daarbij met elkaar verbonden moeten worden. Daarnaast zou preciezer moeten worden aangegeven hoe effectief deze projecten zijn, in aanvulling op verschillende eerdere publicaties over de effectiviteit van dergelijke trajecten³³ en in het kader van de projecten die gepubliceerd zijn op www.voortijdigschoolverlaten.nl. De meest succesvolle projecten zouden als voorbeeld van 'good practice' kunnen dienen. Gemeenten zouden aan de hand van deze analyse eisen moeten stellen aan te starten projecten.

De raad geeft drie mogelijke categorieën van dit werk- en ervaringsonderwijs: een basisaanbod, dat wat alle instellingen zouden moeten doen; een breedteaanbod, dat wat meer instellingen zouden kunnen doen; en een diepteaanbod, een aanbod dat in specifieke situaties ingezet kan worden. De raad vindt het hierbij belangrijk dat elk traject start met een vaardigheidsbepaling, gebaseerd op evc, om nauwkeurig de huidige kennis en mogelijkheden van jongeren in kaart te brengen.

Basisaanbod werk- en ervaringsonderwijs: instromen in regulier onderwijs met extra begeleiding (leren)

Jongeren die beschikken over voldoende capaciteiten en motivatie om in een reguliere opleiding van hun keuze in te stromen, zouden hier altijd gebruik van moeten kunnen maken; sluitingsdata van inschrijvingen of starre instroomeisen mogen hier geen belemmering vormen. Deze jongeren moeten aanspraak kunnen maken op een individuele intake, een evc-procedure en extra begeleiding. ROC's bijvoorbeeld kunnen jongeren die niet beschikken over voldoende vooropleiding, met extra begeleiding altijd laten instromen op mbo-1-niveau. Maar ook op andere niveaus, bijvoorbeeld hbo, zouden jongeren zonder toelatingseisen met extra begeleiding moeten kunnen instromen. Dit aanbod moet uit de reguliere middelen, bijvoorbeeld de voa-gelden (voorbereidende en ondersteunende activiteiten) bekostigd kunnen worden.

Voorbeelden zijn:

Het Koning Willem 1 college in Den Bosch laat in principe alle jongeren op mbo-1-niveau toe. Als bij de intake blijkt dat extra begeleiding nodig is, dan wordt dat geboden. Onderwijs en begeleiding worden toegesneden op de jongere in kwestie. Dit wordt uit de reguliere bekostiging gefinancierd.³⁴

Fontys Hogescholen in Eindhoven heeft vanaf september 2005 veertig studenten zonder vwo-, havo- of mbo-diploma toegelaten tot de hbo-opleidingen. Het experiment heet *Ruim baan voor talent* en heeft de goedkeuring van het ministerie van OCW. Het gaat om jongeren tussen de 16 en 21 jaar, die om wat voor reden dan ook hun middelbareschooldiploma niet hebben gehaald, maar wel de talenten bezitten om hoger beroepsonderwijs te volgen. Kandidaten zonder diploma worden onderworpen aan een strenge toelatingstoets, die bestaat uit twee onderdelen: een schriftelijke test op competenties en een vaardigheidsbepaling. Het aantal toe te laten studenten zal in de twee komende jaren stijgen tot 100 en 150. Gegadigden worden geworven via informatie op scholen, ROC's en CWI-kantoren (voorheen de arbeidsbureaus).³⁵

Breedteaanbod werk- en ervaringsonderwijs oriënterende toeleidingstrajecten naar werk en/of onderwijs (leren en werken)

Daarnaast moet er werk- en ervaringsonderwijs zijn gericht op jongeren die nog niet weten wat ze willen en kunnen, maar wel gemotiveerd zijn of gemotiveerd kunnen worden om weer te gaan leren en/of te gaan werken. Dit kunnen flexibele trajecten zijn, die voorbereiden op instroom in reguliere of gesubsidieerde arbeid of onderwijs. De meeste huidige soortgelijke projecten maken gebruik van een intake en individuele én groepsbegeleiding. Het programma bestaat veelal uit een beroeps-oriëntatie, gebaseerd op leren en werken. Deze trajecten moeten meerdere instroommomenten kennen. De verwachting is dat dit aanbod relatief duur is. Extra bekostiging om dit aanbod te creëren is dan ook gewenst. Een intensief contact met bedrijven in de regio voor het creëren van leerwerkplekken is hiervoor gewenst. Met name het mkb (midden- en kleinbedrijf) zou hierin een partner kunnen zijn.

Voorwerk van het Albeda College (ROC) is voor voortijdige schoolverlaters en werkloze jongeren tussen de 15 en 23 jaar, die werken en leren willen combineren. Per week worden drie dagen besteed aan stage en twee dagen aan theorie- en praktijklessen, de praktijksimulatie. Bij de intake wordt een individueel loopbaanplan opgesteld op basis van competenties. Iedere jongere heeft een persoonlijk begeleider als coach en een aanspreekpunt voor andere betrokkenen gedurende het gehele traject. Een stagedocent en een werkbegeleider uit het stagebedrijf verzorgen de begeleiding. Er zijn geen wettelijke eisen ten aanzien van de vooropleiding. Deelnemers moeten wel gemotiveerd zijn en het Nederlands voldoende beheersen. Jongeren kunnen na afloop van de opleiding gaan werken of doorstromen naar een beroepsopleiding in de gekozen richting, al of niet in combinatie met werk.³⁶

De provincie Noord-Holland en de gemeente Amsterdam hebben een werkervaringsproject *De Stelling van Amsterdam* opgezet. De stichting De Herstelling helpt in dit project mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt door ze te laten werken aan het opknappen van verdedigingswerken rond Amsterdam. Deelnemers bereiden zich zo voor op een baan of een vervolgopleiding. Het project is bedoeld voor mensen met een arbeidsovereenkomst in het kader van de WIW en die onbemiddelbaar zijn voor een andere werkervaringsplek. Onder leiding van ervaren praktijkleermeesters leren de deelnemers in zes tot acht maanden de benodigde vaardigheden én doen ze de nodige werkervaring op. Niet in de laatste plaats leren ze zich voegen in een werkritme. Het project heeft een harde, maar heldere aanpak. Een belangrijke financieringsbron zijn de door de provincie beschikbaar gestelde gelden die voor het herstel van de Stelling van Amsterdam gealloceerd zijn.³⁷

Breedteaanbod werk- en ervaringsonderwijs onder de hoede van bedrijven, met erkenning achteraf (eerst werken, dan erkennen en leren)

Voor jongeren die direct aan het werk willen, moet het mogelijk worden dat bedrijven deze jongeren (bekostigd) onder hun hoede kunnen nemen om ze tot een bepaald scholings- en/of ervaringsniveau te brengen. Het ROC moet in dit geval de werkplek van tevoren goedkeuren en de jongeren intensief begeleiden. Voor de verkrijging van een relevant diploma kan dan gebruik worden gemaakt van een evc-procedure. De extra taken voor het ROC zijn de goedkeuring van de werkplek, de extra begeleiding en de evc-procedure. Hiervoor is extra bekostiging nodig en een intensief contact met het regionale bedrijfsleven gewenst. Gemeentes en andere overheden kunnen ook in eigen huis dit aanbod creëren. Jongeren zouden in dit geval in dienst kunnen komen van een ROC en gedetacheerd kunnen worden bij de werkgever; zo blijft het zicht op de jongere en de verantwoordelijkheid binnen het ROC en wordt het voor de werkgever aantrekkelijker een jongere in dienst te nemen, doordat de administratieve lasten beperkt zijn.

Diepteaanbod werk- en ervaringsonderwijs: arbeidssimulatie (eerst werken, binnen een nagebootste praktijk, dan leren)

Voor hele specifieke doelgroepen is een intensieve vorm van werk- en ervaringsonderwijs nodig. Een basis hiervoor zou gevonden kunnen worden in de huidige praktijk, waarbij binnen of buiten het ROC een leerbedrijf gecreëerd wordt waar jongeren met erg grote afstand tot de arbeidsmarkt ervaring kunnen opdoen. Deze leerbedrijven zijn speciaal voor jongeren die behoefte hebben aan een aangepast, meer praktijk georiënteerd leeraanbod. Jongeren worden in een veilige, gesimuleerde omgeving

voorbereid op werk of scholing. Voor dit aanbod is specifieke bekostiging en een intensieve samenwerking met het regionale bedrijfsleven, hulpverlening en andere jeugdzorginstellingen nodig. Dit aanbod zal niet in alle regio's noodzakelijk zijn. Jongeren zouden in dit geval in dienst kunnen komen van een ROC-leerbedrijf en gedetacheerd worden bij de simulatieplaats.

Het Bureau Werk van de Stichting Jeugdzorg Kennemerland biedt werkervaring en/of scholing aan jongeren. In nauwe samenwerking met arbeidstoeleidendes instanties, opleidingen en gemeentelijke diensten zijn een aantal werkervaringsplekken ingericht. Er zijn twee bouwprojecten (Scheepswerf Chinook en Bouwbedrijf de Adriaan), twee horecaprojecten (restaurant de Ripper en restaurant de Kloosterkeuken) en een chauffeursproject (vrachtwagenchauffeuropleiding). Het gehele jaar door kunnen mensen zich aanmelden en geplaatst worden. Samen met de deelnemer wordt een plan van aanpak gemaakt om een leerroute op te zetten voor een individueel scholingstraject, geënt op de mogelijkheden en vaardigheden van de jongere. Als er tijdens de leerroute problemen naar voren komen op het gebied van de thuissituatie, scholing, schulden, huisvesting, alcohol of drugs, kan er in samenwerking met de hulpverlener een plan gemaakt worden om een oplossing te zoeken. Deelname aan een van de projecten betekent voor de deelnemer een combinatie van werkervaring, training en opleiding.³⁸

Algemene kenmerken werk- en ervaringsonderwijs

Bij al dit aanbod ligt de verantwoordelijkheid voor de kwaliteit bij de aanbieder. Als het gaat om structurele voorzieningen binnen of verbonden met het bekostigde onderwijs, ligt hier ook een taak voor de overheid en de Onderwijsinspectie. Gaat het om aanbod op basis van contracten, dan zal de opdrachtgever mede toezien op de kwaliteitshandhaving. In alle gevallen moet de organisatie die het aanbod uitvoert, aanbod en financiering daarvan helder kunnen verantwoorden. De projecten die bijvoorbeeld in het kader van het tienduizend leerbanenplan van MKB Nederland uitgevoerd en gefinancierd worden, moeten transparant verantwoord worden.

Omdat het hier jongeren met gecompliceerde achtergronden betreft, die voortijdig de school hebben verlaten, moet het aanbod aan specifieke eisen voldoen. Het is heel belangrijk dat op het moment dat de jongere eraan toe is, hij/zij ook onmiddellijk kan beginnen. Het moment moet benut worden, juist bij deze jongeren, want uitstel leidt tot verlies. Aanbod moet flexibel ingezet kunnen worden, veel instroommomenten kennen en toegesneden zijn op het individu (maatwerk en in feite direct beschikbaar). De bekostiging moet dit mogelijk maken. Een wijze van financiering die uitgaat van het principe 'geld volgt leerling', zou hier ondersteunend kunnen zijn. Het aanbod moet aantrekkelijker zijn dan 'op de bank blijven zitten'; uitzicht op een diploma met een civiel effect in de vorm van een startkwalificatie en kans op aansluitende arbeid zijn daarbij eerste vereisten. Maar ook succeservaringen uitgedrukt in de vorm van certificaten op weg naar een startkwalificatie, vormen een goede stimulans. Daarnaast kunnen jongeren erkenning voor de deelname ontvangen in de vorm van een kleine toelage.

Volgens de raad is het noodzakelijk dat elk aanbod voor de groep in kwestie in ieder geval voldoet aan de volgende kenmerken:

- just in time;
- verbonden met en uitgevoerd vanuit de bestaande infrastructuur;
- toegesneden op het individu, binnen de grenzen vraaggericht;
- intensieve begeleiding;
- streven naar beproefde en effectief bewezen methodes;
- gericht op socialisatie en vakkennis en vaardigheden en perspectief bieden (gericht op de arbeidsmarkt en de samenleving);
- opgezet en uitgevoerd in nauwe samenwerking tussen onderwijs, bedrijfsleven en gemeentes; en
- uitvoering door een stabiele infrastructuur met sobere en structurele financiering.

Schaf de erkenningsprocedures voor beroepspraktijkvorming voor het voorgestelde speciale aanbod af

De brede beschikbaarheid van praktijkplaatsen als leeromgeving is voor deze doelgroep in het bijzonder van groot belang. De huidige erkenningsprocedures voor beroepspraktijkvormingsplaatsen (bpv's) zoals ze gelden voor het reguliere mbo-1- tot en met mbo-4-niveau zijn te zwaar en te

ingewikkeld voor het aanbod wat hier voorgesteld wordt. *De raad stelt daarom voor de erkenningsprocedures voor leerwerkplekken voor dit speciale aanbod af te schaffen.* Op deze manier kan het aanbod gemaximaliseerd worden en kan met name ook het autochtone en allochtone mkb aangesproken worden. Het ROC moet wel zelf een kwaliteitstoets doorvoeren en waarborgen voor kwaliteit tijdens de opleiding regelen.

Maak samenwerking met jeugdzorg voor specifieke doelgroepen verplicht

Voor de veel geringere groep met meervoudige problematiek is dwingende samenwerking met de jeugdzorg/jeugdgeneeskunde nodig. De samenwerking kan worden afgedwongen door het verlenen van trekkingsrechten op instellingen door gemeente en/of scholen, zoals eerder door de Onderwijsraad naar voren gebracht.³⁹ De raad vraagt hierbij ook aandacht voor de positie van de (lichamelijk) gehandicapten die door gebrek aan middelen verdere opleiding ontberen.

Een brede alliantie van woningcorporaties, onderwijsinstellingen, welzijnsinstellingen, bedrijfsleven en overheid werkt samen aan een solide basis voor jongeren die in een achterstandspositie verkeren in het project *Kamers met kansen*. Inmiddels zijn er vijf initiatieven in Nederland waarbij jongeren die het niet op eigen kracht redden, samenwonen en overdag leren en/of werken. Deze preventieve aanpak moet voortijdig schoolverlaten, langdurige jeugdwerkloosheid en maatschappelijke uitval voorkomen.⁴⁰

Een van de initiatieven is *DUWO Foyer* in het oude St. Nicolaas Gasthuis te Den Haag. Daar worden 38 jongeren (van 17 tot 24 jaar) en worden op weg geholpen naar een zelfstandig bestaan.⁴¹ Ze krijgen onderdak, extra begeleiding en coaching. Na twee jaar in de Foyer moeten ze zelfstandig kunnen functioneren. Tot het project worden na een intake alleen jongeren toegelaten die zijn doorverwezen vanuit een instelling. Voor toelating is noodzakelijk dat die instelling (of een andere instelling) zich contractueel verbindt aan de begeleiding van de jongere op individueel vlak.

Basisfinanciering is noodzakelijk

De bekostiging moet zodanig in elkaar steken, dat er voldoende flexibiliteit is om succes of falen te kunnen opvangen. Dat wil zeggen: als de toestroom van jongeren groter is dan begroot, dan kunnen er spanningen door gebrek aan middelen ontstaan. Daarom is een basisfinanciering berekend op een x aantal jongeren nodig, met daarbij additionele financiering op basis van vooraf besproken kostprijzen. De partners die aanleveren betalen dan additioneel. Met het Rijk moeten meerjarige plannings- en financieringsafspraken kunnen worden gemaakt. De kosten van de hier voorgelegde voorstellen voor leerplichtverruiming en een toegesneden opleidingsaanbod kunnen aanzienlijk zijn, maar de opbrengsten zijn eveneens wezenlijk.

Een eerste indicatie daarvoor vormen de schattingen die gemaakt zijn voor de opvang van voortijdige schoolverlaters binnen of buiten het reguliere onderwijs. Opvang buiten het reguliere onderwijs ligt een factor vier tot zes hoger, maar ook de maatschappelijke opbrengst in de vorm van besparing op hulpverlening, gezondheidszorg en justitiële activiteiten is aanzienlijk.⁴²

Een tweede indicatie is de schatting van de kosten als de jongeren bereikt worden en weer gaan leren. Deze kosten worden geschat op 29 tot 52 miljoen euro per jaar, afhankelijk van de aannames (zie het kader voor de verdere aannames en berekeningen).

Een sluitende berekening van de kosten is in kort bestek niet te maken. Wel wil de raad wijzen op een aantal referentiepunten die bij een dergelijke berekening een rol spelen.

- Per leeftijdsgroep gaat het om gemiddeld 3,75%, dat is gemiddeld 7.400 jongeren per jaar.
- Van deze groep zal zeker geen 100% worden bereikt, uitgegaan kan worden van een bereik dat ligt tussen de 40% en 70%, dat wil zeggen 2.960 respectievelijk 5.180 jongeren.
- De kosten van een deeltijdopleiding in het reguliere mbo bedragen 3.200 euro.
- De kosten per (gewogen) deelnemer vanuit het budget voorbereidende en ondersteunende activiteiten (voa) bedragen 1.048 euro.
- De kosten voor deelname van een bedrijf (fiscale aftrekbaarheid) bedragen 2.000 euro.

- Een maandelijkse toelage voor de jongere kan, gerelateerd aan de studiefinanciering (uitwonend), liggen in de orde van grootte van een bij het aantal opleidingsdagen passend deel van 250 euro per maand.
- De kosten voor een vaardigheidsbepaling aan het begin van elk traject bedragen 750 euro.
- Per deelnemer kan een berekening worden gemaakt die uitgaat van een basis van deeltijd-mbo waarop een werk- en ervaringsonderwijstoelage komt, gebaseerd op de genoemde voa-activiteiten, een intensiveringscomponent en een (gedeeltelijke) individuele toelage.
- Ter vergelijking: de kosten voor een reïntegratieproject lopen sterk uiteen, en kunnen oplopen tot wel 13.000 euro, afhankelijk van duur, intensiteit en opleidingsniveau van de deelnemer. Waarbij met name de duurdere reïntegratietrajecten gekenmerkt worden door intensieve begeleiding, coaching on the job en scholing.

Tegenover de kosten staan ook baten. Deze baten bestaan uit een individuele component en een maatschappelijke component. De redenering is dat een jaar onderwijs als investering gezien, rendement oplevert in de vorm van hoger salaris voor het individu en vergrote bijdrage aan het bruto nationaal product in de vorm van betere of verhoogde productie. Ook is er sprake van positieve externe effecten zoals minder criminaliteit, minder beroep op sociale verzekeringen en dergelijke. Door Groot en Maassen van den Brink is berekend dat voor een individuele persoon de opbrengst van het behalen van een diploma of startkwalificatieniveau ligt in de orde van 2.530 tot 8.032 euro; de maatschappelijke opbrengst (bijdrage aan het bruto nationaal product en positieve externe effecten) bedraagt tussen de 55 en 166 miljoen euro, onder meer afhankelijk van de rentestand, voltijd- of deeltijdwerken, enzovoort. Dit komt neer op een gemiddelde per individu van 12.300 euro.⁴³

Kortom: de kosten voor het bereiken van de hier bedoelde jongeren en het hen laten volgen van een adequate opleiding zijn aanzienlijk, maar de baten zijn eveneens aanzienlijk.

De raad beveelt aan dat er structureel werk- en ervaringsonderwijs gecreëerd wordt. Alle instellingen zouden jongeren met extra begeleiding moeten kunnen laten instromen op mbo-1- of mbo-2-niveau (basisaanbod werk- en ervaringsonderwijs, kostenneutraal). Verder zouden sommige instellingen hun aanbod moeten verbreden met toeleidingstrajecten en zou het mogelijk moeten worden dat bedrijven jongeren onder hun hoede nemen om ze toe te leiden naar werk of onderwijs (breedteaanbod werk- en ervaringsonderwijs, vraagt om extra financiering). Tot slot zou er in speciale gevallen een diepteaanbod van werk- en ervaringsonderwijs gecreëerd moeten worden, waarbij jongeren in een gesimuleerde situatie leren en werken (vraagt om extra financiering). De raad vindt het hierbij belangrijk dat elk traject start en eindigt met een vaardigheidsbepaling, leidend tot het erkennen van evc, om zo nauwkeurig de huidige kennis en de mogelijkheden tot ontwikkeling van jongeren in kaart te brengen.

Samenhang van de maatregelen

De vier maatregelen: versterking van een gezamenlijke aanpak; versterking van de mogelijkheden tot een sluitende registratie; stimuleren tot actieve participatie gekoppeld aan individuele prikkels; en creëren van meer praktijkgeoriënteerde leeraanbod, zijn ongelijk van betekenis. De eerste twee zijn in feite uitvoeringskwesaties: niet onbelangrijk, maar van een andere orde dan de laatste twee. Deze twee – participatieplicht en aanbod – zijn belangrijke inhoudelijke vraagstukken, die ook nauw met elkaar samenhangen. Aan de ene kant gaat het erom de doelgroepjongeren te bereiken en te bewegen zich in te spannen om een startkwalificatie te behalen. Aan de andere kant gaat het om relevante activiteiten die kunnen leiden tot een startkwalificatieniveau. Deze kant van de medaille is vooral de inzet en verantwoordelijkheid van het onderwijs.

Beide elementen kunnen niet los van elkaar gezien worden: een prachtig systeem van registratie, contact leggen en overtuigingsmiddelen zonder een relevant aanbod is zinloos. Het omgekeerde, een prachtig aanbod zonder dat jongeren bereikt kunnen worden, is eveneens zinloos. Het is daarom belangrijk dat juist op dit punt zorgvuldig en niet-vrijblijvend overleg en afstemming plaatsvinden. Behoeft aan aanbod van werk- en ervaringsonderwijs en het aanbod zelf moeten daarom goed met elkaar matchen. Gemeente en ROC hebben hier volgens de raad een spilfunctie in. De raad benadrukt echter dat preventieve maatregelen voorop moeten staan.

Slot

De raad realiseert zich terdege dat de jongeren waarover het hier gaat, het niet gemakkelijk hebben in de samenleving. Het is ook geen homogene groep wat betreft achtergrond en situatie. Het gaat immers om tienermoeders, psychische gehandicapten, jongeren uit gebroken en zeer onrustige gezinnen, ontwortelden, kleine criminelen, enzovoort. Het inpassen van deze jongeren binnen maatschappelijke instituties, en omgekeerd, is dan ook een heidens karwei. Dat karwei moet echter wel geklaard worden, uit oogpunt van mededogen en rechtvaardigheid en uit oogpunt van een leefbare samenleving. Als bijdrage hieraan formuleerde de raad in het voorgaande een aantal aanbevelingen en voorstellen. Deze vat hij hieronder beknopt samen.

Gericht aan alle betrokken instanties gezamenlijk:

- Blijf werken aan de preventie van voortijdig schoolverlaten door vroegtijdige signalering en persoonlijke overdracht, een strikt verzuimbeleid bij scholen en gemeenten, door onderwijs nog aantrekkelijker te maken door bijvoorbeeld de inzet van succesvolle leer-werktrajecten en door de sociale omgeving van jongeren nauwer bij de school te betrekken.

Gericht aan de landelijke overheid:

- Zorg dat er vanuit de overheid een eenduidige doelstelling ('scholing boven werk') gecommuniceerd wordt.
- Laat gemeenten, en met name de contactgemeente in rmc-verband, de regie op zich nemen bij het traceren van de hier bedoelde jongeren, het leggen van contact en het aanbieden van een traject.
- Zet het beleid op nationaal niveau voor een sluitende registratie versneld en met kracht door.
- Als optie is er daarnaast de verruiming van de leerplicht in bijzondere gevallen. In uiterste gevallen, als het naar het oordeel van B en W niet anders kan, zou mogelijk gebruik gemaakt kunnen worden van (in te voeren) bepalingen in de Leerplichtwet, die erop neerkomen dat:
  - bepaalde jongeren tot 18 jaar volledig leerplichtig kunnen worden verklaard; en
  - bepaalde jongeren van 18 tot 23 jaar partieel leerplichtig kunnen worden verklaard.
- Flexibiliseer de financiering van werk- en ervaringsonderwijs zodanig, dat de aanbieders ook daadwerkelijk maatwerk kunnen leveren; deelname aan werk- en ervaringsonderwijs moet elk moment kunnen starten.
- Zorg voor structurele financiering en betrek ook arbeidsorganisaties daarin. De financiering is afhankelijk van het feitelijk bereiken van jongeren, van het soort werk- en ervaringsonderwijs en van de behaalde besparingen op voorzieningen waar minder een beroep op wordt gedaan.
- Laat de onderwijsinstellingen zelf leer-werkplekken regelen en maak erkenning via evc in samenspraak met branche-organisaties mogelijk.

Gericht aan gemeenten:

- Verbind de leerplichtfunctie met de rmc-functie op beleidsmatig én operationeel niveau.
- Regisseer het netwerk rond een jongere en mandateer tijdig de uitvoeringsverantwoordelijkheid.

Gericht aan de onderwijsinstellingen:

- Ontwikkel en ondersteun een aantrekkelijk en realistisch werk- en ervaringsonderwijs voor de hier bedoelde jongeren, dat deels in reguliere kaders, deels in de vorm van contractactiviteiten en maatwerktrajecten wordt aangeboden en uitgevoerd.

Gericht aan het bedrijfsleven:

- Stel leer-werkplekken in samenspraak met het onderwijs beschikbaar.
- Ondersteun en participeer in evc-procedures.

Literatuur

- Boer, P. den & Eimers, T. (2005). *Als elke leerling telt. Leerplicht en RMC in de gemeente Utrecht*. Nijmegen: Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt.
- Dekker, H., Kempen, N., Kerzaan, H. & Fiddelaar, A. (2001). *Voortbouwen op herstelling. Een methodiek in ontwikkeling*. Amsterdam: Maatwerk Amsterdam/Stichting Herstelling.
- Eimers, T. (1995). *Een vangnet van strohalmen: Opvang- en preventieprojecten voor voortijdig schoolverlaters in regionaal perspectief*. Nijmegen: Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen.
- Eimers, T., Derriks, M., Voncken, E., Tilborg, L. van & Es, W. van (2003) *Kans van slagen. Een verdiepende studie naar het rendement van vsv-trajecten en begeleidingsmodellen*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Eimers, T. & Roelofs, M. (2005). De rafelrand van het beroepsonderwijs. Beroeps- en arbeidsgericht onderwijs voor risicojongeren. In F. van Wieringen & W. Houtkoop, *Ontwerpeisen aan het beroepsonderwijs. Jaarboek 2003/2004 van het Max Goote Kenniscentrum*. Den Haag: Reed Business Information.
- Gemengde commissie bestuurlijke coördinatie (Cie De Grave) (2005). *Je gaat er over of niet. Rijksbrede Takenanalyse*. Rapport aan de minister van Binnenlandse zaken en koninkrijksrelatie (juni 2005).
- Groot, W. & Maassen van den Brink, H. (2003). *Investeren en terugverdienen. Kosten en baten van onderwijsinvesteringen*. Den Haag: Sector Onderwijsarbeidsmarkt.
- Hoenen, B. (2005). *Pilot leer-(werk)plicht voor jongeren onder de 23 jaar zonder startkwalificatie*. Amsterdam: Radar.
- In 't Veld, R., Romein, E., Karré, P. & Steen, M. van der (2003). *Herstelwerk, Over het herstellen van de verbroken verbinding tussen jongeren, onderwijs en arbeidsmarkt*. Geraadpleegd op 25 augustus 2005 via: http://docs.szww.nl/pdf/92/2004/92_2004_1_6412.pdf
- Onderwijsraad (2003). *Werk maken van een leven lang leren*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad (2004a). *Hoe kan onderwijs meer betekenen voor jongeren?* Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad (2004b). *Tot hier en nu verder*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad (2005). *Sociale vorming en sociale netwerken in het onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Projectdirectie Leren & Werken (2005). *Leren & Werken versterken. Plan van aanpak 2005-2007*. Den Haag: Ministerie van OCW & SZW.
- Severiens, S., Liu, W. & Rezai, S. (2005). *Onderzoek succes- en faalfactoren in vmbo. Verklaringen voor schoolloopbanen in de regio Rotterdam 2003-2004*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam, Dienst Stedelijk Onderwijs.
- TK 2004-2005, 30183, nr. 1 (Governance in het onderwijs)
- Verhoeven, J. & Elchardus, M. (2000). *Onderwijs: een decennium Vlaamse autonomie*. Kapellen, Pelckmans.
- Vrieze, G., Kuijk, J. van, Houben, L. & Kessel, N. van (2005). *Boeiend en bindend. Monitor leerwerktrajecten*. Nijmegen: ITS.
- Werd, J.E. de, Westerhuis, A. & Janssens, M. (2005). *Onderzoek naar jongeren tussen 18 en 23 jaar buiten bereik van onderwijs en arbeidsmarkt. 1^e werkdocument*. Den Bosch: Cinop.
- Westerhuis, A., Werd, J.E. de & Janssens, M. (2005). *Omvang en samenstelling van de groep 18-23 jarigen zonder startkwalificatie, niet op school en niet op de arbeidsmarkt*. Den Bosch: Cinop Advies BV.

- ¹ Brief aan de Tweede Kamer der Staten Generaal (26 april 2005). *Leer/werkplicht voor jongeren tot 23 jaar*. Kenmerk: BVE/BDenI/2005/18251. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- Brief aan de Tweede Kamer der Staten Generaal (1 juli 2005). *Leer/werkplicht voor jongeren tot 23 jaar*. Kenmerk: BVE/BDenI/2005/25707. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- ² Adviesaanvraag leer/werkplicht voor jongeren tot 23 jaar. Brief van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aan de Onderwijsraad, 12 juli 2005.
- ³ De Werd, Westerhuis & Janssens (2005).
- ⁴ Projectdirectie Leren & Werken (2005). *Leren & Werken versterken. Plan van aanpak 2005-2007*.
- ⁵ TK 2004-2005, 30183, nr. 1 (Governance in het onderwijs).
- ⁶ Gemengde commissie bestuurlijke coördinatie (Cie De Grave) (2005).
- ⁷ Op grond van de enquêtegegevens van het CBS (*Enquête Beroepsbevolking*, afgenomen in 2003).
- ⁸ Westerhuis, De Werd & Janssens (2005).
- ⁹ De bovenstaande cijfers zijn gebaseerd op de bevraging in 2003. Eind september komen de gegevens over de bevraging in 2004 via de *Enquête Beroepsbevolking* door het CBS beschikbaar. Dan komt mogelijk ook een verfijndere indeling in categorieën jongeren beschikbaar.
- ¹⁰ Westerhuis, De Werd & Janssens (2005).
- ¹¹ http://europa.eu.int/comm/education/archive/2chance/evaluation_en.html.
- ¹² <http://www.ed.gov/programs/dropout/dropoutprogram.html>.
- ¹³ Verhoeven & Elchardus (2000).
- ¹⁴ http://www.ond.vlaanderen.be/onderwijsstatistieken/351098_EN001_084.pdf.
- ¹⁵ http://www.ond.vlaanderen.be/onderwijsstatistieken/351098_EN001_084.pdf.
- ¹⁶ De Europese landen streven daarom naar een verhoging van het aantal jongeren tussen de 18 en 24 jaar met een scholingsniveau van ten minste een startkwalificatie. Terugdringing van voortijdig schoolverlaten moet daaraan bijdragen. De nullijn waarvan de overheid uitgaat om te bezien of zij terugdringing bereikt, is het aantal voortijdige schoolverlaters in de periode 1 augustus 2002 - 1 augustus 2003, namelijk 90.364 (TK, 26695, nr. 21, p. 4).
- ¹⁷ Vrieze, Van Kuijk, Houben & Van Kessel (2005).
- ¹⁸ Kadernotitie risicojongeren *Informatie maatwerk risicoleerlingen*, bijlage bij brief van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aan de Regionale Opleidingscentra en Agrarische Opleidingscentra (december 2004). De notitie biedt overigens wel aanzetten voor verruiming.
- ¹⁹ Het Wetsvoorstel samenwerking vo-bve biedt mogelijk meer ruimte voor een deel van de jongeren voor maatwerk, maar dit is nog alleen een voornemen.
- ²⁰ Onderwijsraad (2005).
- ²¹ Persbericht ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 12 september 2005. *Elke nieuwe baby een elektronisch dossier*. <http://www.minvws.nl/nieuwsberichten/djb/2005/elke-nieuwe-baby-een-eigen-elektronisch-dossier.asp>
- ²² Registraties op basis van het onderwijsnummer zou naast het bekostigd onderwijs ook het niet-bekostigd onderwijs moeten omvatten. Immers, dan ontstaat een nog completer beeld van de leerloopbaan van personen. Dit kan helpen bij het verkrijgen van certificaten of diploma's, bijvoorbeeld langs de weg van een evc-procedure.
- ²³ Dit voorstel sluit aan bij een eerder pleidooi van de raad om aan alle jongeren zonder startkwalificatie het recht op een assessment te verlenen. De kosten werden geschat op 750 euro per assessment (Onderwijsraad, 2004a). Het voorstel sluit ook zeer goed aan bij het beleidsvoornemen zoals neergelegd in het plan van aanpak van de projectdirectie Leren & Werken, Projectdirectie Leren & Werken (2005).
- ²⁴ Den Boer & Eimers (2005).
- ²⁵ Onderwijsraad (2004a).
- ²⁶ Hoenen (2005).
- ²⁷ Eimers e.a. (2003).
- ²⁸ Groot & Maassen van den Brink (2003).
- ²⁹ Eimers (1995).
- ³⁰ Eimers & Roelofs (2005).
- ³¹ Onderwijsraad (2004).
- ³² Projectdirectie Leren & Werken (2005).
- ³³ In 't Veld, Romein, Karré & Van der Steen (2003); Eimers e.a. (2003); Severiens, Liu & Rezai (2005).
- ³⁴ Bron: Koning Willem 1 College, <http://www.kw1c.nl>.
- ³⁵ Bron: http://www.fontys.nl/nieuws/nieuws_artikel.asp?docid=4540.
- ³⁶ Bron: <http://www.albedacollege.nl>.
- ³⁷ Dekker, Kempen, Kerzaan & Fiddelaar (2001).
- ³⁸ In 't Veld e.a. (2003).
- ³⁹ Onderwijsraad (2004).
- ⁴⁰ <http://www.kamersmetkansen.nl>.
- ⁴¹ In 't Veld e.a. (2003).
- ⁴² Eimers e.a. (2003); Groot & Maassen van den Brink (2003).
- ⁴³ Groot & Maassen van den Brink (2003).